

مقایسه‌ی شایستگی اجتماعی و مؤلفه‌های آن در دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین، متوسط و بالا

A comparison of social competence and its components in students with learning disability and students with low, average and high academic achievement

عباس ابوالقاسمی^۱، حسن رضایی جمالویی^۲، محمد نریمانی^۳ و عادل زاهدبابلان^۴
A. Abolghasemi¹, H. Rezaee², M. Narimani³ & A. Zahed Babolan⁴

Abstract: The purpose of the present study was to compare social competence and its components in students with learning disability and students with low, average and high academic achievement. Using a multi-stage random cluster sampling method, a study sample of 160 second grade guidance school students (40 with learning disability, 40 with low academic achievement and 40 with moderate academic achievement and 40 with high academic achievement) was selected from students in the 1st and 2nd districts of Ardabil. Data were collected using the Social Competence Scale, Raven's Progressive Matrices and researcher constructed tests for reading, writing and math evaluation. The MANCOVA results showed students with learning disability and students with low academic achievement scored lower on indices of social competence than students with average and high academic achievement. This finding has important implications as regards the education and mental health of exceptional students

Keywords: social competence, learning disability, academic achievement

چکیده: هدف این مطالعه مقایسه‌ی شایستگی اجتماعی و مؤلفه‌های آن در دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین، متوسط و بالا است. آزمودنی‌های پژوهش شامل ۱۶۰ دانش‌آموز (۴۰ نفر دارای ناتوانی یادگیری، ۴۰ نفر دارای پیشرفت تحصیلی پایین، ۴۰ نفر دارای پیشرفت تحصیلی متوسط و ۴۰ نفر دارای پیشرفت تحصیلی بالا) پایه تحصیلی دوم راهنمایی بودند که به روش تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای از میان دانش‌آموزان مدارس ناحیه ۱ و ۲ شهر اردبیل انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از آزمون‌های محقق ساخته خواندن، نوشتن و ریاضیات، پرسشنامه‌ی شایستگی اجتماعی فلنر و آزمون هوشی ریون استفاده شد. نتایج تحلیل کواریانس چند متغیری نشان داد که دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین نسبت به دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی متوسط و بالا در شایستگی اجتماعی نمرات کمتری کسب کردند. این نتیجه تلویحات مهمی در زمینه آموزش و ارتقای بهداشت روانی دانش‌آموزان استثنایی دارد.

واژه‌های کلیدی: شایستگی اجتماعی، ناتوانی یادگیری، پیشرفت تحصیلی

1. Corresponding Author: Associate Professor, University of Mohaghegh Ardabili (abolghasemi_44@yahoo.com)
2. MA. in Psychology, University of Mohaghegh Ardabili
3. Professor of Psychology, University of Mohaghegh Ardabili
4. Assistant Professor, University of Mohaghegh Ardabili

۱. نویسنده‌ی رابط: دانشیار دانشگاه محقق اردبیلی

۲. کارشناس ارشد روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی

۳. استاد روان‌شناسی دانشگاه محقق اردبیلی

۴. استادیار دانشگاه محقق اردبیلی

دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۹/۱۶ - پذیرش مقاله: ۱۳۹۰/۱۰/۲۰

مقدمه

ناتوانی‌های یادگیری به عنوان مشکل عصب شناختی در نظر گرفته شده است که با مشکلات جدی در توانایی خواندن، ریاضیات و نوشتن همراه بوده و با توانایی ذهنی مورد انتظار از فرد همخوانی ندارد. ناتوانی‌های یادگیری جزء اختلالات هیجانی و حتی به علت آن پدید نمی‌آیند (سیلور، روف، ایورسون، بارت و بروشیک و وکسلر^۱، ۱۹۹۱)، اما بر جنبه‌های هیجانی فرد تاثیر بسیاری برجای می‌گذارند (سیدریدیس، مورگان، بوتساس، پادلیادو و فوکس^۲، ۲۰۰۶). این دانش‌آموزان دارای توزیع هوش بهنجار می‌باشند و در هجی کردن، حساب و خواندن دارای مشکلاتی هستند (هیمیان و برگر^۳، ۲۰۰۷). میزان شیوع ناتوانی‌های یادگیری از ۲ تا ۱۰ درصد گزارش شده است (انجمن روانشناسی آمریکا، ۲۰۰۰؛ ترجمه آوادیس یانس و نیکخو، ۱۳۸۸). در ۱۰ سال گذشته دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری ۳۸ درصد افزایش یافته است (گورمن، ۲۰۰۰؛ ترجمه نریمانی و دگرماندرووق، ۱۳۸۱). میزان شیوع ناتوانی‌های یادگیری در دانش‌آموزان پایه‌ی پنجم ابتدایی ۱۳ درصد می‌باشد (نریمانی و رجبی، ۱۳۸۴). همچنین میزان شیوع اختلال حساب در دانش‌آموزان پایه‌های دوم تا پنجم شهر اردبیل ۳/۷۶ درصد برآورد شده است (برهمند، نریمانی و امانی، ۱۳۸۵). در صورت ارزیابی سطحی و نامناسب، ممکن است ناتوانی‌های یادگیری بر عملکرد فرد تاثیر بسیار نامطلوبی گذاشته و باعث ایجاد نقائص عملکردی در بسیاری از حیطه‌های زندگی شود (سیلور و همکاران، ۱۹۹۱). از دیگر پیامدهای ناتوانی‌های یادگیری می‌توان به روابط اجتماعی ضعیف و یا عملکرد هیجانی نامناسب اشاره کرد و تا حد زیادی می‌تواند ناشی از نواقص شناختی مربوط به پردازش شناختی باشد که در نهایت منجر به اشکال در تفکر، اختلالات رفتاری و درک نادرست از رفتار دیگران می‌شود (رورک، ۱۹۹۵؛ ساتسانیس، فرست و رورک^۴، ۱۹۹۷). علاوه بر این، هر نوع ناتوانی یادگیری که در حیطه عملکرد تحصیلی فرد تشخیص داده می‌شود ممکن است با پیامدهای گوناگون در بسیاری از جنبه‌های

1. Silver, Ruff, Iverson, Barth, Broshk & Chsler
2. Sideridis, Morgan, Botsas, Padeliaadu & Fucks
3. Heiman & Berger
4. Tsatsanis, Fuerst & Rourke

زندگی همراه باشد. به عنوان مثال فعالیتهای روزانه فرد ممکن است به دلیل عواملی نظیر حافظه مختل، توانایی استدلال ضعیف یا توانایی حل مسئله پایین تحت تأثیر قرار گیرد (سیلور، روف، ایورسون، بارت، بروشیک، بوش، کوفلر و رینولدز^۱، ۲۰۰۸).

مشکلات اجتماعی که مشخصه‌ی افراد دارای ناتوانی یادگیری است شامل نقص در فراگیری و انجام مهارت‌هاست (گرشام^۲، ۱۹۸۱). به عبارت دیگر این افراد مهارت اجتماعی خاصی ندارند، و یا در انجام مهارت‌های اجتماعی‌ای که قبلاً یاد گرفته‌اند، شکست می‌خورند (کاول و فورنس^۳، ۱۹۹۵). همچنین نقص مهارت‌های اجتماعی در افراد دارای ناتوانی یادگیری در دوران کودکی (نابوزوکا و اسمیت^۴، ۱۹۹۵)، نوجوانی (ماست و گرین بنک^۵، ۲۰۰۰) و حتی در بزرگسالی تداوم دارد. در واقع، این دانش‌آموزان توانایی کمی در فهم جنبه‌های غیرکلامی و مشکلاتی در کارکردهای شناختی-اجتماعی دارند که نیازمند نشانه‌های موقعیتی، فهم اهداف و درگیر شدن در تعاملات اجتماعی است (ووگهن، الباوم و بوردمن^۶، ۲۰۰۱).

عموماً مشکلات فراوانی در روابط بین فردی دانش‌آموزان دارای ناتوانی در یادگیری گزارش می‌شود. به نظر می‌رسد که این دانش‌آموزان در مقایسه با همسالان عادی خود شایستگی اجتماعی بسیار کمتری دارند (رابرتز و زوبرک^۷، ۱۹۹۳). علاوه بر این، کمبود مهارت‌های اجتماعی در مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری تأثیر منفی بر عملکرد تحصیلی آنان دارد (پارکر و آشر^۸، ۱۹۸۷)، این نقص، مشکلات تحصیلی آنها را تشدید می‌کند، مانع پیشرفت آنها می‌شود (لاگرسا و استون^۹، ۱۹۹۰) و سرانجام منجر به عواقب نامطلوب در دوران تحصیل می‌شود (گرشام و الینوت^{۱۰}،

1. Silver, Ruff, Iverson, Barth, Koffler & Reynolds
2. Gresham
3. Kavale & Forness
4. Nabuzoka & Smith
5. Most & Greenbank
6. Vaughn, Elbaum & Boardman
7. Roberts & Zubrick
8. Parker & Asher
9. La Greca & Stone
10. Gresham & Elliott

۱۹۸۸). به علاوه، دانش‌آموزان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری مورد توجه همسالان قرار نمی‌گیرند و دارای مشکلات متعددی در برقراری روابط اجتماعی هستند (هازل و شومیکر^۱، ۱۹۸۸). کنت و آندروس^۲ (۱۹۹۳)؛ به نقل از نریمانی و رجبی، ۱۳۸۴) با بررسی نقص مهارت‌های اجتماعی کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری به این نتیجه رسیدند که ۷۵ درصد از این کودکان دارای نقص در مهارت اجتماعی هستند.

یکی از متغیرهایی که احتمالاً در افراد دارای ناتوانی در یادگیری دچار نقص می‌شود، شایستگی اجتماعی است. شایستگی اجتماعی توانایی عملکرد انسان در اجرای استقلال شخصی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. به عبارت دیگر، شایستگی اجتماعی توانایی مراقبت از خود، یاری رساندن و مراقبت از دیگران است. فلنر، لیس و فیلیپز^۳ (۱۹۹۰) معتقدند که شایستگی اجتماعی چهار بعد دارد: الف) مهارت‌های شناختی شامل خزانه‌ی اطلاعات و مهارت‌های پردازش و کسب اطلاعات، توانایی تصمیم‌گیری، باورهای کارآمد و ناکارآمد و سبک‌های اسنادی است (کندال و برازول^۴، ۱۹۹۳). ب) مهارت‌های رفتاری شامل مذاکره، ایفای نقش، جرأت‌مندی، مهارت‌های محاوره‌ای برای شروع و تداوم تعامل‌های اجتماعی، مهارت‌های فراگیری و یادگیری دانش و رفتار مهربانانه با دیگران، از مؤلفه‌های اصلی مهارت‌های رفتاری می‌شود. ج) مهارت‌های هیجانی-عاطفی مؤلفه‌ای است که برای برقراری روابط مثبت با دیگران، ایجاد و گسترش اعتماد و روابط حمایتی دوجانبه، شناسایی و پاسخ‌دهی مناسب به علائم هیجانی در تعامل‌های اجتماعی یا مدیریت استرس لازم به نظر می‌رسد. د) مهارت‌های انگیزشی شامل ساختار ارزشمند فرد، سطح رشد اخلاقی و احساس اثربخشی و کنترل فرد و در نهایت احساس خودکارآمدی می‌شود (فلنر و همکاران، ۱۹۹۰).

اسوانسون و مالون^۵ (۱۹۹۲) شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و عادی

1. Hazel & Schumaker
2. Conte & Andrews
3. Felner, Lease & Philips
4. Kendall & Braswel
5. Swanson & Malone

را با فراتحلیل ۳۹ مطالعه مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری در مهارت حل مسئله اجتماعی از ۷۹ درصد دانش‌آموزان عادی ضعیف‌تر هستند، در مشکلات رفتاری از ۷۸ درصد از دانش‌آموزان عادی وضعیت بدتری دارند. کولمن و منیت^۱ (۱۹۹۲) به مقایسه‌ی شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و عادی پرداختند. نتایج نشان داد که از نظر معلمان، دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری در شایستگی اجتماعی به صورت معناداری ضعیف‌تر از دانش‌آموزان عادی می‌باشند. سابورنی^۲ (۱۹۹۴) در پژوهشی به مقایسه‌ی شایستگی اجتماعی در دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و بهنجار پرداختند. نتایج نشان داد که دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری در مقایسه با دانش‌آموزان بهنجار دارای شایستگی اجتماعی کمتری هستند. بیر، مینک و میننگ^۳ (۲۰۰۲) در مطالعه‌ای نشان دادند که بین دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری و عادی تفاوت کمی در شایستگی اجتماعی و رفتاری وجود دارد، اما شایستگی تحصیلی - عقلانی کودکان عادی بیشتر بود.

نتایج یافته‌ها حاکی از آن است که دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری در مقایسه با کودکان عادی شایستگی اجتماعی کمتری دارند (سابورنی، ۱۹۹۴). همچنین برخی پژوهش‌ها نشان دادند که بین دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری و دانش‌آموزان عادی از نظر شایستگی اجتماعی و رفتاری تفاوت کمی وجود دارد (بیر، مینک و میننگ، ۲۰۰۲). با توجه به تناقض موجود در یافته‌های پیشین، انجام این پژوهش ضروری به نظر می‌رسد. تاکنون تحقیقات کمی نیز بر روی کودکان دارای ناتوانی یادگیری در مقطع راهنمایی صورت گرفته است. به علاوه، در این پژوهش امکان مقایسه‌ی دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین، متوسط و بالا وجود دارد که بر بدیع بودن آن می‌افزاید. بر این اساس، هدف پژوهش حاضر مقایسه‌ی شایستگی اجتماعی و مؤلفه‌های آن در دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین، متوسط و بالا می‌باشد.

1. Coleman & Minnett
2. Sabornie
3. Bear, Minke & Manning

روش

این پژوهش از نوع علی-مقایسه‌ای است. در این پژوهش شایستگی اجتماعی و مولفه‌های آن در دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و دانش‌آموزان عادی دارای پیشرفت تحصیلی بالا، متوسط و پایین مورد مقایسه قرار گرفته است.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری: جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانش‌آموزان پسر دارای ناتوانی یادگیری و دانش‌آموزان پسر عادی پایه دوم راهنمایی بود که در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ در مدارس راهنمایی شهر اردبیل مشغول به تحصیل بودند. با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای، ابتدا به صورت تصادفی از هر ناحیه تحصیلی ۱۰ مدرسه و از هر مدرسه دو کلاس به صورت تصادفی انتخاب شدند و تمام اعضای آن کلاس با استفاده از چک‌لیست‌های ریاضیات، خواندن و نوشتن معلم ساخته مورد بررسی قرار گرفتند (۱۱۵۰)، سپس موارد مشکوک به دارای ناتوانی یادگیری با استفاده از ملاک‌های DSM-IV مورد بررسی قرار گرفتند که ۹۳ نفر از این دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری تشخیص داده شدند و در نهایت از میان دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری ۴۰ نفر به صورت تصادفی انتخاب گردید. دانش‌آموزان عادی نمونه‌ی تحقیق بر اساس معدل سال قبل آنها، به ۳ گروه دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی بالا، متوسط و پایین تقسیم شدند (معدل ۱۷ به بالا پیشرفت تحصیلی بالا، معدل ۱۴ تا ۱۷ پیشرفت تحصیلی متوسط و معدل ۱۰ تا ۱۴ پیشرفت تحصیلی پایین). از هر کلاسی که دانش‌آموز دارای ناتوانی یادگیری انتخاب شده بود، از همان کلاس یک دانش‌آموز دارای پیشرفت تحصیلی پایین، یک دانش‌آموز دارای پیشرفت تحصیلی متوسط و یک دانش‌آموز دارای پیشرفت تحصیلی بالا انتخاب شدند. برای جمع‌آوری اطلاعات از ابزارهای زیر استفاده شد:

چک‌لیست‌های ریاضیات، خواندن و نوشتن: این چک‌لیست‌های محقق ساخته جهت ارزیابی اولیه ناتوانی یادگیری در ریاضیات، خواندن و نوشتن در دانش‌آموزان توسط محقق تهیه شده است. روایی صوری و محتوایی این چک‌لیست‌ها با استفاده از نظرات معلمان مورد تأیید قرار گرفت. از این چک‌لیست فقط جهت جداسازی اولیه دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری در

ریاضیات، خواندن و نوشتن استفاده شد و نتایج آن به طور مستقیم در تجزیه و تحلیل دخالت داده نشده است.

مصاحبه‌ی تشخیصی: برای تشخیص ناتوانی یادگیری از مصاحبه‌ی تشخیصی با توجه به ملاک‌های DSM-IV زیر استفاده شد: پیشرفت در خواندن، توانایی در ریاضیات یا مهارت‌های نوشتاری که با آزمون‌های استاندارد شده‌ی فردی برای درست خواندن یا درک مطلب، توانایی ریاضیات یا مهارت‌های نوشتاری اندازه‌گیری شده و تحصیلات متناسب با سن فرد، به گونه‌ای چشمگیرتر پایین‌تر از حد انتظار است. ب) اختلال در ملاک الف، در پیشرفت تحصیلی یا فعالیت‌های زندگی روزمره که نیاز به مهارت خواندن دارد به طور چشمگیری تأثیر می‌گذارد. ج: اگر یک نقیصه‌ی حسی وجود داشته باشد، مشکلات در خواندن فراتر از حدی است که معمولاً با آن نقص همراه است (اگر یک بیماری جسمانی (مانند بیماری عصبی) یا نقیصه‌ی حسی وجود داشته باشد روی محور ۳ کدگذاری شود) (انجمن روانشناسی آمریکا ۲۰۰۰، ترجمه آوادیس یانس و انیکخوه، ۱۳۸۵).

آزمون هوشی ریون: این آزمون توسط ریون (۱۹۶۲)، به نقل سید عباس‌زاده، گنجی و شیرزاد، (۱۳۸۲) در انگلستان برای اندازه‌گیری هوش در گروه سنی ۹ تا ۱۸ سال ساخته شده است و دارای ۶۰ آیتم (۵ سری ۱۲ تایی) می‌باشد. ضریب همسانی درونی این آزمون با میانگین ۰/۹۰ و ضریب پایایی بازآزمایی با میانگین ۰/۸۲ گزارش شده است. همبستگی این آزمون با آزمون‌های هوشی وکسلر، استنفورد-بینه، مازهای پروتئوس و آدمک گودیناف در دامنه‌ای از ۰/۴۰ تا ۰/۷۵ به دست آمده است. میزان همبستگی آن با آزمون‌های غیرکلامی بیشتر گزارش شده است. در این پژوهش ملاک انتخاب افراد نمره هوشبهر ۹۰ و به بالا بوده و هوش با استفاده از روش آماری تحلیل کواریانس کنترل گردیده است.

مقیاس شایستگی اجتماعی: این مقیاس توسط فلتر و همکاران (۱۹۹۰) ساخته شده است که ۴۷ ماده دارد و به صورت مقیاس ۷ درجه‌ای لیکرتی (از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) پاسخ داده می‌شود و چهار بعد مهارت‌ها و توانایی‌های شناختی، مهارت‌های رفتاری، کفایت هیجانی،

آمایه‌های انگیزشی و انتظار را می‌سنجد. ضریب آلفای کرونباخ این مقیاس ۰/۸۸ گزارش شده است. همچنین ضریب پایایی بازآزمایی در فاصله زمانی ۴ هفته ۰/۸۹ به دست آمده است. با توجه به پشتوانه‌ی نظریه مطرح شده توسط فلنر، از دیدگاه متخصصان روان‌شناسی و روان‌سنجی، روایی صوری و منطقی آن تأیید شده است. همبستگی این مقیاس با خرده مقیاس‌ها بسیار بالا می‌باشد ($P < 0/01$). همچنین روایی سازه‌ی این مقیاس به وسیله‌ی تحلیل عاملی ۰/۸۳ بود که حاکی از روایی بیرونی بالای آزمون است. همچنین تمامی مقادیر همبستگی سئوالات با کل آزمون بالاتر از ۰/۵۰ گزارش شده است که بیانگر همبستگی بالای بین سئوالات با کل آزمون می‌باشد. ضریب آلفای کرونباخ این مقیاس در مطالعه‌ی حاضر ۰/۸۹ می‌باشد.

پس از هماهنگی با سازمان آموزش و پرورش، ابتدا دانش‌آموزان بر اساس ملاکهای تجدید نظر شده چهارمین راهنمای تشخیصی و آماری اختلال‌های روانی شناسایی شدند. سپس دانش‌آموزان عادی در سه گروه دارای پیشرفت تحصیلی بالا، متوسط و پایین قرار داده شدند. در مرحله‌ی اول جمع‌آوری داده‌ها، آزمون هوشی ریون به صورت گروهی اجرا گردید. سپس برای تمام دانش‌آموزان مقیاس شایستگی اجتماعی به صورت گروهی در محل تحصیل ارایه و از آنها خواسته شد که به دقت سئوالات را بخوانند و پاسخ‌های مورد نظر را متناسب با ویژگی‌های خود انتخاب نمایند و سئوالی را تا حد امکان بی‌جواب نگذارند. پس از جمع‌آوری اطلاعات، داده‌ها با روش آماری تحلیل کواریانس چند متغیری تجزیه و تحلیل شدند.

نتایج

در جدول ۱ میانگین و انحراف معیار نمرات شایستگی اجتماعی و مولفه‌های آن در دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری و پیشرفت تحصیلی پایین، متوسط و بالا آمده است.

قبل از استفاده از آزمون پارامتریک تحلیل کواریانس چند متغیری، پیش فرض همگنی واریانس با آزمون لوین مورد بررسی قرار گرفت. بر اساس نتایج، پیش فرض همگنی واریانس‌ها در مولفه‌های شایستگی اجتماعی چهار گروه تأیید شد. این آزمون برای هیچ کدام از متغیرها معنی‌دار نبود، در نتیجه استفاده از آزمون‌های پارامتریک بلامانع شناخته شد. همچنین برای بررسی

فرض همگنی کواریانس‌ها از آزمون باکس استفاده شد و نتایج نشان داد که تفاوت کواریانس‌ها معنی‌دار نیست و در نتیجه پیش فرض همگنی کواریانس‌ها برقرار است.

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار شایستگی اجتماعی و مولفه‌های آن در دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری و پیشرفت تحصیلی پایین، متوسط و بالا

گروه شایستگی اجتماعی	ناتوانی‌های یادگیری		پیشرفت تحصیلی			
	SD	$\bar{X}$	متوسط		بالا	
	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$
مهارت‌های رفتاری	۱۸/۹۸	۱۳۴/۲۵	۲۰/۸۴	۱۵۱/۸۰	۱۵/۳۴	۱۹۲/۷۳
آمایه‌های انگیزشی	۶/۲۲	۲۴/۲۲	۷/۱۴	۲۷	۷/۱۹	۳۴/۱۳
مهارت شناختی	۳/۰۲	۱۱	۳/۷۳	۱۲/۷۴	۲/۷۸	۱۵/۰۶
کفایت هیجانی	۳/۵۷	۱۴/۲۵	۴/۱۴	۱۴/۱۷	۳/۳۰	۱۶/۹۱
کل	۲۱/۹۳	۱۸۲/۸۹	۲۸/۲۹	۲۰۴/۴۳	۲۰/۶۵	۲۵۹/۶۱

همان‌طور که در جدول ۲ ملاحظه می‌شود سطوح معنی‌داری همه آزمون‌ها قابلیت استفاده از تحلیل واریانس چند متغیری (آنکوا) را مجاز می‌شمارند. این نتایج نشان می‌دهد که بین چهار گروه دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری، دارای پیشرفت تحصیلی پایین، متوسط و بالا حداقل از نظر یکی از متغیرهای وابسته و مولفه‌های شایستگی اجتماعی تفاوت معنی‌دار وجود دارد. معذور انا (که در واقع معذور ضریب همبستگی بین متغیرهای وابسته و عضویت گروهی است) نشان می‌دهد که تفاوت بین دو گروه با توجه به متغیرهای وابسته در مجموع معنی‌دار است و میزان این تفاوت ۵۷ درصد است یعنی ۵۷ درصد واریانس مربوط به اختلاف بین دو گروه ناشی از تاثیر متقابل متغیرهای وابسته می‌باشد.

همان‌طور که در جدول شماره ۳ مشاهده می‌شود بین میانگین نمرات دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری و دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین، متوسط و بالا در مولفه‌های مهارت رفتاری ($F=70/81$)، آمایه‌های انگیزشی ($F=14/53$)، مهارت شناختی ($F=14/36$) و کفایت هیجانی ($F=6/01$) با کنترل متغیر هوش تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P<0/001$).

همان‌طور که در جدول شماره ۴ ملاحظه می‌شود میانگین نمرات مهارت‌های رفتاری دانش‌آموزان دارای «پیشرفت تحصیلی بالا» از دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی متوسط و پایین و ناتوانی‌های یادگیری، دانش‌آموزان دارای «پیشرفت تحصیلی متوسط» از دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین و ناتوانی‌های یادگیری و دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین از دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری بیشتر می‌باشد ($P < 0/01$).

جدول ۲. نتایج آزمون تحلیل کواریانس چند متغیری مولفه‌های شایستگی اجتماعی بین دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری و پیشرفت تحصیلی پایین، متوسط و بالا

نام آزمون	مقدار	F	df فرضیه	df خطا	P
اثر پیلایی	۰/۶۷	۹/۹۸	۱۲	۴۱۴	<۰/۰۰۱
لامبدییا ویلکز	۰/۳۵	۱۴/۶۲	۱۲	۳۶۰	<۰/۰۰۱
اثر هتلینگ	۱/۷۹	۲۰/۱۱	۱۲	۴۰۴	<۰/۰۰۱
بزرگترین ریشه‌ی خطا	۱/۷۶	۶۰/۵۴	۴	۱۳۸	<۰/۰۰۱

جدول ۳. نتایج آزمون تحلیل کواریانس چند متغیری مولفه‌های شایستگی اجتماعی در دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری و پیشرفت تحصیلی پایین، متوسط و بالا

منبع تغییر	متغیر وابسته	SS	df	MS	F	P
گروه	مهارت رفتاری	۶۹۸۳۸/۴۳	۳	۲۳۲۷۹/۴۷	۷۰/۸۱	<۰/۰۰۱
	آمایه‌های انگیزشی	۲۲۵۱۱/۰۷	۳	۷۵۰۳۶	۱۴/۵۳	<۰/۰۰۱
	مهارت شناختی	۴۱۶/۸۰	۳	۱۳۸/۹۳	۱۴/۳۶	<۰/۰۰۱
	کفایت هیجانی	۲۲۳/۶۳	۳	۷۴/۵۴	۶/۰۱	<۰/۰۰۱
هوش	مهارت رفتاری	۳۵/۰۹	۱	۳۵/۰۹	۰/۱۱	۰/۷۴
	آمایه‌های انگیزشی	۲۰/۰۹	۱	۲۰/۰۹	۰/۳۹	۰/۵۳
	مهارت شناختی	۱/۴۸	۱	۱/۴۸	۰/۱۵	۰/۷۰
	کفایت هیجانی	۳/۷۰	۱	۳/۷۰	۰/۳۰	۰/۵۹
خطا	مهارت رفتاری	۴۵۶۹۵/۴۴	۱۳۹	۳۲۸/۷۴	-	-
	آمایه‌های انگیزشی	۷۱۷۸/۷۶	۱۳۹	۵۱/۶۵	-	-
	مهارت شناختی	۱۳۴۴/۹۹	۱۳۹	۹/۶۸	-	-
	کفایت هیجانی	۱۷۲۵/۷۵	۱۳۹	۱۲/۴۱	-	-

میانگین نمرات آمایه‌های انگیزشی دانش‌آموزان دارای «پیشرفت تحصیلی بالا»، از دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین و ناتوانی‌های یادگیری»، دانش‌آموزان دارای «پیشرفت تحصیلی متوسط از دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین و ناتوانی‌های یادگیری» و دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین از دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری» بیشتر می‌باشد ($P < 0/01$). اما بین دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی متوسط و بالا در این مولفه تفاوت معنی‌داری بدست نیامد.

میانگین نمرات مهارت‌های شناختی دانش‌آموزان دارای «پیشرفت تحصیلی بالا»، از دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین و ناتوانی‌های یادگیری»، دانش‌آموزان دارای «پیشرفت تحصیلی متوسط از دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین و ناتوانی‌های یادگیری» و دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین از دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری» بیشتر می‌باشد ($P < 0/01$). اما بین دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی متوسط و بالا در این مولفه تفاوت معنی‌داری به‌دست نیامد.

میانگین نمرات کفایت هیجانی دانش‌آموزان دارای «پیشرفت تحصیلی بالا»، از دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین و ناتوانی‌های یادگیری» و میانگین نمرات دانش‌آموزان دارای «پیشرفت تحصیلی متوسط از دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین و ناتوانی‌های یادگیری» بیشتر می‌باشد ($P < 0/01$). اما بین این مولفه در دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری و پیشرفت تحصیلی پایین و پیشرفت تحصیلی متوسط و بالا تفاوت معنی‌داری بدست نیامد.

جدول ۴. مقایسه‌ی میانگین نمرات مهارت‌های رفتاری، آماه‌های انگیزشی، مهارت‌های شناختی و کفایت هیجانی در دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری و پیشرفت تحصیلی پایین، متوسط و بالا با آزمون توکی

متغیر	گروه	۱	۲	۳	۴
۱- ناتوانی‌های یادگیری		-	***-۱۶/۹۲	***-۴۹/۵۴	***-۵۸/۷۱
مهارت‌های	۲- پیشرفت تحصیلی پایین	***۱۶/۹۲	-	***-۳۲/۶۱	***-۴۱/۷۹
رفتاری	۳- پیشرفت تحصیلی متوسط	***۴۹/۵۴	***۳۲/۶۱	-	*-۹/۱۷
	۴- پیشرفت تحصیلی بالا	***۵۸/۷۱	***۴۱/۷۹	*۹/۱۷	-
۱- ناتوانی‌های یادگیری		-	*-۳/۰۲	***-۹/۴۶	***-۱۱/۱۸
آماه‌های	۲- پیشرفت تحصیلی پایین	*۳/۰۲	-	***-۶/۴۳	***-۸/۱۶
انگیزشی	۳- پیشرفت تحصیلی متوسط	***۹/۴۶	***۶/۴۳	-	-۱/۷۲
	۴- پیشرفت تحصیلی بالا	***۱۱/۱۸	***۸/۱۶	۱/۷۲	-
۱- ناتوانی‌های یادگیری		-	** -۱/۹۲	***-۴/۵۵	***-۴/۴۱
مهارت‌های	۲- پیشرفت تحصیلی پایین	*۱/۹۲	-	***-۲/۶۳	***-۲/۴۹
شناختی	۳- پیشرفت تحصیلی متوسط	***۴/۵۵	***۲/۶۳	-	۱/۴۲
	۴- پیشرفت تحصیلی بالا	***۰/۷۱	***۰/۷۱	۰/۷۰	-
۱- ناتوانی‌های یادگیری		-	۰/۷۹	***۰/۷۸	***۰/۷۸
کفایت	۲- پیشرفت تحصیلی پایین	۰/۷۹	-	***۰/۷۸	***۰/۷۸
هیجانی	۳- پیشرفت تحصیلی متوسط	***۰/۷۸	***۰/۷۸	-	۰/۷۷
	۴- پیشرفت تحصیلی بالا	***۰/۷۸	***۰/۷۸	۰/۷۷	-

* $P < 0.05$ ** $P < 0.01$ *** $P < 0.001$

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر مقایسه‌ی شایستگی اجتماعی و مولفه‌های آن در دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین، متوسط و بالا بود. نتایج پژوهش نشان داد که میانگین نمرات شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان دارای «پیشرفت تحصیلی بالا» از دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی متوسط و پایین و ناتوانی‌های یادگیری، دانش‌آموزان دارای «پیشرفت تحصیلی متوسط» از دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین و ناتوانی‌های یادگیری و دانش‌آموزان دارای «پیشرفت تحصیلی پایین» از دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری بیشتر

می‌باشد. این نتیجه با یافته‌های پژوهشی دیگر (هیبرت، وانگ و هانتر، ۱۹۸۲؛ کولمن و منیت، ۱۹۹۲؛ اسوانسون و مالون، ۱۹۹۲؛ سابورنی، ۱۹۹۴) همخوانی دارد. در این پژوهش‌ها نتیجه‌گیری شده است که دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری در مقایسه با همسالان عادی خود دارای شایستگی اجتماعی پایین‌تری هستند و این نتیجه با یافته پژوهشی بیر، مینک و میننگ (۲۰۰۲) در تناقض است. در این پژوهش نتیجه‌گیری شده است که بین دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری و دانش‌آموزان عادی از نظر شایستگی اجتماعی و رفتاری تفاوت کمی وجود دارد.

نتایج نشان داد که میانگین نمرات مهارت رفتاری دانش‌آموزان «دارای پیشرفت تحصیلی بالا از دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی متوسط و پایین و ناتوان‌های یادگیری»، دانش‌آموزان «دارای پیشرفت تحصیلی متوسط از دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین و ناتوان‌های یادگیری» و دانش‌آموزان «دارای پیشرفت تحصیلی پایین از دانش‌آموزان دارای ناتوان‌های یادگیری» بیشتر می‌باشد ($P < 0/01$). نتایج نشان داد که میانگین نمرات آماه‌های انگیزشی دانش‌آموزان «دارای پیشرفت تحصیلی بالا، از دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین و ناتوان‌های یادگیری»، دانش‌آموزان «دارای پیشرفت تحصیلی متوسط از دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین و ناتوان‌های یادگیری» و دانش‌آموزان «دارای پیشرفت تحصیلی پایین از دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی متوسط از دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی متوسط و بالا در این مولفه تفاوت معنی‌داری بدست نیامد. در این راستا هیبرت، وانگ و هانتر (۱۹۸۲) در مطالعه‌ای به این نتیجه رسیدند که دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری در مقایسه با همسالان عادی خود، شایستگی اجتماعی کمتری را نشان می‌دهند. اسوانسون و مالون (۱۹۹۲) نتیجه‌گیری کردند که دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری، مهارت‌های حل مسئله اجتماعی ضعیف‌تر و مشکلات رفتاری بیشتری دارند و به طور معناداری بیشتر مورد طرد همسالان قرار می‌گیرند.

نتایج نشان داد که در کفایت هیجانی بین دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری و پیشرفت تحصیلی پایین و بالا تفاوت معنی‌داری وجود دارد، اما بین دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های

یادگیری و پیشرفت تحصیلی پایین و پیشرفت تحصیلی متوسط و بالا تفاوت معنی‌داری بدست نیامد. برخی شواهد نیز بیان می‌کند که دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری شایستگی اجتماعی کمتری دارند. این دانش‌آموزان در رمزگشایی نشانه‌های ظریف غیر کلامی اجتماعی مانند بیانات چهره‌ای دارای مشکل هستند (لاگرسا، ۱۹۸۱). دانش‌آموزان دارای ناتوانی در یادگیری نسبت به دانش‌آموزانی که مشکلات یادگیری ندارند، برای تفسیر هیجانات نیاز به زمان بیشتری دارند و ممکن است در تفسیر هیجاناتی مانند نفرت و تعجب دچار مشکل گردند (هولدر و کریاتریک^۱، ۱۹۹۱). رفتار ناکارآمد اجتماعی نیز، به مشکلات موجود در روابط با همسالان این دانش‌آموزان افزوده است. افرادی که مهارت‌های اساسی مانند شروع مکالمه، نوبت‌گیری و ارائه بازخورد مثبت به دیگران را ندارند، ممکن است بسیاری از تعاملات منفی اجتماعی را تجربه کنند. این دانش‌آموزان نیز تمایل دارند در موقعیت‌های اجتماعی راهبردهای کنار آمدن و مشکل‌گشایی کمتری را به کار برند و همین سبب می‌شود مشکلات موجود اجتماعی بیشتر شود. عدم توانایی در سازگاری و حل‌خلاقانه مشاجرات اجتماعی ممکن است گم‌گشتگی و ناراحتی اضافی ایجاد کند. علاوه بر این، آنها دارای نقص در مهارت اجتماعی می‌باشند (پاریل برین اشتین^۲، ۱۹۸۱). همچنین مشکلات عصب‌شناختی که عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری را تحت تأثیر قرار می‌دهد، ممکن است بر ادراک هیجانی و اجتماعی آنها تأثیر بگذارد و در روابط این دانش‌آموزان با همسالان و بزرگسالان اختلال ایجاد کند (بندر و وال^۳، ۱۹۹۴).

نتایج نشان داد که میانگین نمرات مهارت شناختی دانش‌آموزان دارای «پیشرفت تحصیلی بالا، از دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین و ناتوان‌های یادگیری»، دانش‌آموزان دارای «پیشرفت تحصیلی متوسط از دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین و ناتوان‌های یادگیری» و دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پایین از دانش‌آموزان دارای ناتوان‌های یادگیری» بیشتر می‌باشد ($P < 0.01$). اما بین دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی متوسط و بالا در این مولفه

---

1. Holder & Kirkpatrick

2. Parril-Burnstein

3. Bender & Wall

تفاوت معنی داری بدست نیامد.

یک دلیل احتمالی برای مشکلات اجتماعی و هیجانی دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری این است که آنها نقایصی در حوزه شناخت دارند، نشانه‌های اجتماعی را بد درک کرده، ممکن است احساسات و هیجانات دیگران را بد تعبیر کنند. برای مثال آنها گاهی اوقات به گونه‌ای عمل می‌نمایند که گویا آنها نسبت به تأثیر رفتار خود بر هممتایان آگاه نیستند و بویژه در دیدگاه‌گیری (قرار دادن خود به جای دیگران) مشکل دارند (احدی و کاکاوند، ۱۳۸۳).

می‌توان بیان کرد که دانش‌آموزان دارای ناتوانی در یادگیری شاید به علت انحراف ادراک شده از هنجارهای قالبی شایستگی اجتماعی و تحصیلی، منفی‌ترین حالت اجتماعی را در کلاس تلفیقی به خود می‌گیرند. همچنین این دانش‌آموزان ممکن است به دلیل تجربیات ناموفق، شایستگی اجتماعی نداشته باشند (گورمن، ۲۰۰۲؛ ترجمه‌ی نریمانی و دگرماندرواق، ۱۳۸۳).

همچنین با توجه به این که، در سنین نوجوانی توانایی‌های تحصیلی از مهمترین ابعاد هویت نوجوان است و یکی از ملاک‌های ارزشیابی افراد در جامعه نیز توانایی‌های تحصیلی آنهاست، این سبب می‌شود تا افراد جامعه در ملاک‌های تقسیم‌بندی خود از افراد خوب و بد، توانایی تحصیلی آنها را جزء مهمترین ملاک‌ها برای ارزشیابی مد نظر قرار دهند و نسبت به کسانی که دارای مشکلات تحصیلی هستند با یک دید منفی نگاه کنند و عملکرد آنها در سایر حوزه‌ها را نامناسب ارزیابی کنند. انتقال این ارزیابی منفی اطرافیان به فرد سبب می‌شود تا وی کمتر در حوزه‌های اجتماعی فعالیت کند و در کناره‌گیری از امور اجتماعی تلاش کند و رابطه‌ی اجتماعی او با دیگران پر نقص و ناکارآمد شود. این ارزیابی منفی اطرافیان از یک سو و شکست‌های پی در پی تحصیلی و احساس حقارت از سوی دیگر سبب ایجاد احساس بی‌کفایتی و عدم شایستگی در فرد می‌شود، به صورتی که فرد خودش را فاقد معیارهای لازم برای عملکرد اجتماعی مناسب می‌بیند و این دید بد نسبت به خود را دیدگاه منفی دیگران، تأیید می‌کند.

این پژوهش درباره دانش‌آموزان شهر اردبیل انجام شده است و نمونه‌ی مورد بررسی دانش‌آموزان پسر مقطع تحصیلی راهنمایی می‌باشد که به همین دلیل قابلیت تعمیم نتایج آن

محدود می‌باشد. همچنین ملاک معدل به عنوان طبقه‌بندی دانش‌آموزان در گروه‌های پایین، متوسط و بالا از محدودیت‌های دیگر این پژوهش می‌باشد. پیشنهاد می‌شود پژوهش‌هایی درباره مقایسه این متغیرها در دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و عادی در مقاطع تحصیلی ابتدایی و دبیرستان انجام شود. همچنین از ملاک‌های استاندارد و معتبر دیگری برای طبقه‌بندی دانش‌آموزان دارای سطوح مختلف پیشرفت تحصیلی استفاده شود. پیشنهاد می‌شود پژوهش‌هایی در مورد مقایسه این متغیرها در دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری و سایر کودکان استثنایی در مقاطع تحصیلی ابتدایی و راهنمایی انجام شود. نتایج این پژوهش تلویحات مهمی در زمینه آموزش و ارتقاء بهداشت روانی دانش‌آموزان استثنایی دارد.

منابع

- احدی، حسن؛ کاوند، علیرضا. (۱۳۸۸). *اختلالات یادگیری از نظریه تا عمل*. چاپ سوم، تهران، ارسباران. انجمن روانشناسی آمریکا. (۲۰۰۰). متن تجدید نظر شده چهارمین راهنمای تشخیصی و آماری اختلال‌های روانی. ترجمه‌ی هامایاک آوادیس یانس و محمدرضا نیکخواه (۱۳۸۸). چاپ اول، تهران، نشر سخن.
- برهمنده، اوشا؛ نریمانی، محمد؛ امانی، ملاحظت. (۱۳۸۵). شیوع اختلال حساب نارسایی در دانش‌آموزان دبستانی شهر اردبیل. *پژوهش در حیطه‌ی کودکان استثنایی*، ۶(۴)، ۹۳۰-۹۱۷.
- سیدعباس‌زاده، میرمحمد؛ گنجی، مسعود و شیرزاد، علی. (۱۳۸۲). بررسی رابطه‌ی هوش، پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه‌ی سوم راهنمایی تحصیلی مدارس استعداد درخشان شهرستان اردبیل، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان اردبیل.
- گورمن، جین. چنگ. (۲۰۰۲). *اختلالات هیجانی و ناتوانی‌های یادگیری در کلاس‌های ابتدایی*. ترجمه محمد نریمانی و ناصر دگرماندرو. (۱۳۸۱). چاپ اول، اردبیل، انتشارات نیک آموز.
- نریمانی، محمد؛ رجبی، سوران. (۱۳۸۴). بررسی شیوع اختلالات یادگیری در دانش‌آموزان دوره ابتدایی. *پژوهش در حیطه‌ی کودکان استثنایی*، ۵(۳)، ۲۵۲-۲۲۱.
- Bear, G. G., Minke, K. M., & Manning, M. A. (2002). Self-concept of students with learning disabilities: A meta-analysis. *School Psychology Review*, 31, 405-427.
- Bender, W. N., & Wall, M. E. (1994). Social-emotional development of students with learning disabilities. *Learning Disability Quarterly*, 28(2), 87-94.

- Coleman, J. M., & Minnett, A. M. (1992). Learning disabilities and social competence: A social ecological perspective. *Exceptional Children*, 59, 234-240.
- Conte, R., Andrews, J. (1993). Social skills in the context of Learning Disabilities definition: A reply to Gresham and Elliot directions for the future. *Journal of Learning Disabilities*, 26, 146-153.
- Felner, R. D., Lease, A. M., and Philips, R. C. (1990). Social Competence and the Language of Adequacy as a Subject Matter for Psychology: A Quadripartite Trilevel Framework. In T.P. Gullotta, G. R. Adams, & R. Montemayor (Eds), *the Development of Social Competence* (pp. 254-264).
- Gresham, F. M. (1981). Social skills training with handicapped children: a review. *Rev. Educ. Res.*, 51, 139-176.
- Gresham, F.M., & Elliott, S. N. (1988). Social skills deficit as a primary learning disability. *Journal of Learning Disabilities*, 22, 120-124.
- Hazel, J. S., & Schumaker, J. B. (1988). Social skills & Learning Disabilities, Current issues and recommendations of the national conference. Parkton, MD: York Press. 239-344.
- Heiman, T. Berger, B. (2007). Parents of children with Asperger syndrome or with learning disabilities: Family environment and social support. *Research in Developmental Disabilities*, 29, 289-300.
- Hiebert, B., Wong, B., & Hunter, M. (1982). Affective influences on learning disabled adolescents. *Learning Disabilities Quarterly*, 5(4), 334-343.
- Holder, H. B., & Kirkpatrick, S.W. (1991). Interpretation of emotion from facial expressions in children with and without learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, 24, 170-177.
- Kavale, K., & Forness, S. R. (1995). Social skills deficits and training: a meta-analysis of the research in learning disabilities. *Adv. Learn. Behav. Disabil.*, 9, 119-160.
- Kendall, O. & Braswell, L. (1993). *Cognitive-Behavioral Therapy for Impulsive Children* (2 ed). New York: Guilford Press. *Emotional and Special Education*, 19, 300-309.
- LaGreca, A. M. (1981). Social behavior and social perception in learning disabled children: A review with implications for social skills training. *Journal of Pediatric Psychology*, 6, 359-416.
- La Greca, A. M., & Stone, W. L. (1990) Children with disabilities: the role of achievement in social, personal, and behavioral functioning. In H. L. Swanson & B. K. Keogh (Eds), *Learning disability: Theoretical and research issues*. Hillsdale, N. J.: Erlbaum, pp. 333-352.
- Most, T., & Greenbank, A. (2000). Auditory, visual, and auditory-visual perception of emotions by adolescents with and without learning disabilities, and their relationship to social skills. *Learn. Disabil. Res. Pract.*, 15, 171-178.
- Nabuzoka, D., & Smith, P. K. (1995). Identification of expressions of emotions by children with and without learning disabilities. *Learn. Disabil. Res. Pract.*, 10, 91-101.
- Parker, J. G., & Asher, S. R. (1987). Peer relations and later personal adjustment: Are low accepted children at risk? *Psychological Bulletin*, 102, 357-389.
- Parrill-Burnstein, M. (1981). *Problem solving and learning disabilities: An information processing approach*. New York: Grune & Stratton.
- Roberts, C., & Zubrick, S. (1993). Factor influencing the social status of children with mild academic disabilities in regular classrooms. *Exceptional children*, 59(3), 192-202.

- Rourke, B. P. (1995). *Syndrome of nonverbal learning disabilities: Neurodevelopmental manifestations*. New York: The Guilford Press.
- Sideridis, G. D., Morgan, P., Botsas, G., Padeliadu, S., & Fuchs, D. (2006). Prediction of students with LD based on metacognition, motivation, emotions and psychopathology: A ROC analysis. *Journal of Learning Disabilities*, 39, 215-229.
- Silver, H. Ruff, M. Iverson, L. Barth, T. Broshek, K. Wechsler, D. (1991). *Manual for the Wechsler Intelligence Scale for Children—Third edition*. San Antonio, TX: Psychological Corporation.
- Silver, H. Ruff, M. Iverson, L. Barth, T. Broshek, K. Bush, S. Koffler, P. Reynolds, R. (2008). Learning disabilities: The need for neuropsychological evaluation. *Archives of Clinical Neuropsychology*, 23, 217-219.
- Sobornie, E. J. (1994). social-affective characteristics in early adolescents identified as learning disabled and nondisabled. *Learning Disabilities Quarterly*, 17(4), 268-279.
- Swanson, H. L. & Malone, S. (1992). Social skills and learning disabilities: A meta-analysis of the literature. *Social psychology Review*, 21, 579-582.
- Tsatsanis, K. D., Fuerst, D. R., & Rourke, B. P. (1997). Psychosocial dimensions of learning disabilities: External validation and relationship with age and academic functioning. *Journal of Learning Disabilities*, 30, 490-502.
- Vaughn, S., Elbaum, B., & Boardman, A. G. (2001). The social functioning of students with learning disabilities: implications for inclusion. *Exceptionality*, 9, 47-65.